

УДК 616.36-002.12-085.246.9:575.174.015.3

В. В. Годован, К. В. Остапчук

Асоціація поліморфізму CYP2E1*6 гена CYP2E1 із ризиком розвитку та тяжкістю перебігу хронічного гепатиту С Одеський національний медичний університет

Ключові слова: гепатит С, генетична схильність до хвороби, поліморфізм генетичний.

Ефективність лікування хронічного гепатиту С залежить від генетичних особливостей пацієнтів. З метою аналізу асоціації поліморфізму CYP2E1*6 із ризиком розвитку та тяжкістю перебігу хронічного гепатиту С у 77 хворих і 64 здорових донорів визначили частоту поліморфізму CYP2E1*6 за допомогою молекулярно-генетичних методів. Здійснили ретроспективний аналіз історій хвороб. Не встановили асоціацію поліморфізму CYP2E1*6 із ризиком розвитку хронічного гепатиту С. Хворі з генотипом CD частіше мали нормальний рівень аланін-амінотрансферази, ніж хворі з генотипом DD (55,6% проти 27,1%, $p=0,026$). У хворих із генотипом DD частіше розвивався фіброз печінки різної стадії, ніж із генотипом CD (на 34,5%, $p=0,009$, OR 4,24, 95% CI 1,37–12,93). Це свідчить, що генотип DD гена CYP2E1 асоційований з тяжчим перебігом хронічного гепатиту С.

Асоциация полиморфизма CYP2E1*6 гена CYP2E1 с риском развития и тяжестью течения хронического гепатита С

В. В. Годован, Е. В. Остапчук

Эффективность лечения хронического гепатита С зависит от генетических особенностей пациентов. С целью анализа ассоциации полиморфизма CYP2E1*6 с риском развития и тяжестью течения хронического гепатита С у 77 больных и 64 здоровых доноров определена частота полиморфизма CYP2E1*6 с помощью молекулярно-генетических методов. Проведен ретроспективный анализ историй болезней. Не установили ассоциацию полиморфизма CYP2E1*6 с риском развития хронического гепатита С. Больные с генотипом CD чаще имели нормальный уровень аланинаминотрансферазы, чем больные с генотипом DD (55,6% против 27,1%, $p=0,026$). У больных с генотипом DD чаще развивался фиброз печени различной стадии, чем с генотипом CD (на 34,5%, $p=0,009$, OR 4,24, 95% CI 1,37–12,93). Это свидетельствует, что генотип DD гена CYP2E1 ассоциирован с более тяжелым течением хронического гепатита С.

Ключевые слова: гепатит С, хроническая предрасположенность к болезни, полиморфизм генетический.

Запорожский медицинский журнал. – 2014. – №3 (84). – С. 67–70

Association of CYP2E1*6 polymorphism of gene CYP2E1 with the risk and severity of chronic hepatitis C

V. V. Godovan, K. V. Ostapchuk

Aim. The effectiveness of treatment of chronic hepatitis C (CHC) depends on the genetic characteristics of the patients. The aim was to analyze the association of CYP2E1*6 polymorphism with the risk of development and severity of CHC.

Methods and results. We determined the frequency of CYP2E1*6 polymorphism in 77 patients with CHC and 64 healthy donors using molecular genetic methods. Case histories were retrospectively analyzed. We did not find association between CYP2E1*6 polymorphism and the risk of CHC. The majority of patients with genotype CD had more frequently normal alanineaminotransferase levels than the patients with genotype DD (55,6% vs 27,1%, $p=0,026$). Patients with genotype DD more often had different stages of liver fibrosis than the patients with genotype CD (34,5% greater, $p=0,009$, OR 4,24, 95% CI 1,37–12,93).

Conclusion. This indicates that the genotype DD of the gene CYP2E1 was associated with more severe course of CHC.

Key words: Hepatitis C virus, Disease Susceptibility, Genetic Polymorphism.

Zaporozhye medical journal 2014; №3 (84): 67–70

Хронічний гепатит С (ХГС) є однією з найважливіших проблем охорони здоров'я. Це пов'язано з великим поширенням захворювання, вираженим поліморфізмом клінічних проявів, високою частотою формування ускладнень [1]. Незважаючи на успіхи у вивченні патогенезу ХГС, діагностики та використання сучасних методів лікування, багато питань і нині залишаються не вирішеними. Ефективність стандартної терапії комбінацією пегінтерферону та рибавірину становить від 40 до 80% [2]. Цей показник значно залежить від особливостей збудника і генетичних особливостей інфікованої людини [2].

В умовах неухильного зростання частоти ХГС особливо важливою стає проблема підвищення результативності лікування. Відомо, що високе вірусне навантаження, «складні» генотипи вірусу (1b та 4), високий рівень аланінаміно-

трансферази (АлАТ) та розвиток фіброзу печінки значно ускладнюють терапію та погіршують прогноз ефективності лікування [1]. Також є повідомлення про різну відповідь на лікування за схемою пегінтерферон альфа з рибавірином у представників різних етнічних груп [3].

Можна припустити, що можливість прогнозування схильності до розвитку захворювання, тяжкості перебігу та розвитку ускладнень матиме велике значення під час добору індивідуальної та адекватнішої фармакотерапії ХГС й у покращенні якості життя хворих.

Сьогодні велике значення приділяється розвитку фармакогенетики та пошуку генетичних предикторів безпечності та ефективності лікування багатьох захворювань, зокрема ХГС. Наприклад, встановлено асоціацію певних поліморфізмів інтерлейкінів (*IL28B*) із розвитком стійкої вірусологічної

відповіді на противірусну терапію [4]. Не виключено також вплив поліморфізмів генів, що кодують ферменти I та II фаз метаболізму ксенобіотиків, на тяжкість перебігу та ефективність лікування. Один із ферментів I фази метаболізму ксенобіотиків – CYP2E1. Він бере участь у метаболізмі багатьох лікарських засобів, гормонів, токсинів і ксенобіотиків [5]. CYP2E1 переважно синтезується в печінці. У реакціях за наявності CYP2E1 завжди утворюються активні форми кисню, котрі можуть викликати перекисне окиснення ліпідів, пошкоджувати ДНК, стимулювати канцерогенез [6].

Один із генетичних поліморфізмів гена CYP2E1, який впливає на активність ферменту, визначено у 6-му інтроні гена (CYP2E1*6). Це заміна T на A у позиції 7632, що призводить до зникнення сайту рестрикції для рестриктази DraI [7]. Аallel дикого типу позначають літерою D, мутантний алель – C. У популяції можливі 3 генотипи – DD, DC, CC. Мутантний алель асоційований із підвищеною транскрипцією гена CYP2E1 [5].

Дослідження, що здійснене у північно-східній Індії, показало асоціацію мутантного алелю C із ризиком розвитку захворювань печінки різної етіології (вірусної та токсичної) [8].

У спеціалізованій літературі відсутні дані щодо впливу поліморфізму гена CYP2E1 на тяжкість перебігу ХГС в Одеському регіоні. Отже, актуальним є вивчення асоціації поліморфізму CYP2E1*6 із ризиком розвитку та тяжкістю перебігу ХГС у мешканців Одеського регіону для підбору найефективнішої фармакотерапії і поліпшення якості життя пацієнтів.

Мета роботи

Початковий аналіз асоціації поліморфізму CYP2E1*6 із ризиком розвитку та тяжкістю перебігу ХГС.

Пацієнти і методи дослідження

Дослідження здійснили згідно з вимогами комісії з питань біоетики Одеського національного медичного університету (протокол №23 від 22.06.2012 р.). Обстежили 77 хворих на ХГС (55 чоловіків і 22 жінки віком від 22 до 63 років (середній вік – 38,9±14,5)), які перебували на лікуванні в Одеській клінічній інфекційній лікарні з 2009 по 2013 р. Усі пацієнти є жителями Одеського регіону. Виконали ретроспективний аналіз особливостей перебігу захворювання на підставі історій хвороб.

Контрольну групу сформували 64 здорових донори (20 жінок і 44 чоловіки, середній вік – 30 років), жителі Одеського регіону.

Геномну ДНК виділяли з венозної крові осіб, яких обстежували. Поліморфізм CYP2E1*6 визначали за методикою S. Kato et al. (1992) [9]. Ампліфікацію проводили на ампліфікаторі «Терцик» фірми «ДНК технологія» (Росія). У реакції використовували набір реактивів фірми «Литех» (Росія, Москва). Гомозигот за диким алелем позначали DD, гомозигот за мутантним алелем – CC, гетерозигот – CD.

Асоціацію поліморфізму CYP2E1*6 із ризиком розвитку ХГС оцінювали порівнюючи частоту генотипів у хворих на ХГС та в контрольній групі.

Тяжкість перебігу у хворих із різними генотипами оцінювали до початку лікування за рівнем вірусного навантаження (вірусне навантаження <800,000 МО/мл вважали низьким, >800,000 МО/мл – високим), рівнями біохімічних показників сироватки крові – АлАТ, аспартатамінотрансферази (АсАТ) та загального білірубіну. Також аналізували вплив поліморфізму CYP2E1*6 на розвиток фіброзу печінки у хворих до початку лікування за даними стандартного тесту FibroMax.

Результати та їх обговорення

Частоти генотипів за поліморфізмом CYP2E1*6 у хворих на ХГС та в контрольній групі наведено у таблиці 1. Частоти як генотипів, так і алелей у двох групах суттєво не відрізнялись (p=0,832). Частота алелю C у хворих на ХГС становила 0,12, алелю D – 0,88; у контрольній групі – відповідно 0,11 і 0,89 (p=0,843).

Таблиця 1

Частота генотипів гена CYP2E1 (поліморфізм CYP2E1*6) у хворих на ХГС та в контрольній групі

Генотип	Хворі на ХГС (n=77)	Здорові донори (контроль) (n=64)	p (у порівнянні хворих на ХГС і донорів)
CD	18 (23,4%)	14 (21,9%)	0,832
DD	59 (76,6%)	50 (78,1%)	

Поділ генотипів DD і CD у контрольній групі відповідав закону генетичної рівноваги Гарді-Вайнберга [10]. Згідно з формулою Гарді-Вайнберга ($p^2 + 2pq + q^2 = 1$, де p – частота алелю C, q – частота алелю D), частоти генотипів у рівноважній популяції такі: CC – 1,2%, CD – 19,6%, DD – 79,2%. Поділ генотипів, який отримали у контрольній групі та у хворих на ХГС, суттєво не відрізнявся від теоретичних розрахунків – в обох групах превалював генотип DD (табл. 1).

Отже, відсутня асоціація ризику розвитку ХГС із поліморфізмом CYP2E1*6.

Під час оцінювання тяжкості перебігу та прогнозування ефективності лікування велике значення має рівень вірусного навантаження, тому проаналізували цей показник. Серед хворих, яких обстежили, у 15 (45,5%) встановили низьке вірусне навантаження, у 18 (54,5%) – високе. Не виявили суттєвих відмінностей у рівні вірусного навантаження у хворих із генотипами CD і DD. Так, серед хворих із генотипом CD високе вірусне навантаження мали 5 пацієнтів (55,6%), а серед осіб із генотипом DD – 13 (54,2%, p=0,745).

Одним із показників цитолізу гепатоцитів і ступеня ураження печінки є рівень АлАТ у сироватці крові. Середній рівень цього показника у 77 обстежених із ХГС становив $1,51 \pm 1,25$ ммоль/л/год. Серед них 26 пацієнтів (33,77 %) мали рівень АлАТ сироватки крові у межах здорових донорів (від 0,10 до 0,68 ммоль/л/год).

У хворих із генотипом CD середній рівень АлАТ сироватки крові був дещо нижчим у порівнянні з особами з генотипом DD (відповідно $1,22 \pm 1,20$ та $1,59 \pm 1,24$ ммоль/л/год, p=0,262). Статистично недостовірною різницею цього показника в досліджуваних групах може бути зумовлена його значною варіабельністю у різних осіб.

Серед 18 хворих із генотипом CD рівень АлАТ сироватки крові у межах здорових осіб мали 10 (55,6%) пацієнтів (рис. 1). Серед 59 хворих із генотипом DD нормальний рівень АлАТ сироватки крові визначили у 16 (27,1%). Отже, серед пацієнтів із генотипом DD до лікування достовірно значно менша частина осіб мали показники АлАТ сироватки крові у межах значень здорових донорів, ніж пацієнти з генотипом CD (на 28,5%, $p=0,026$).

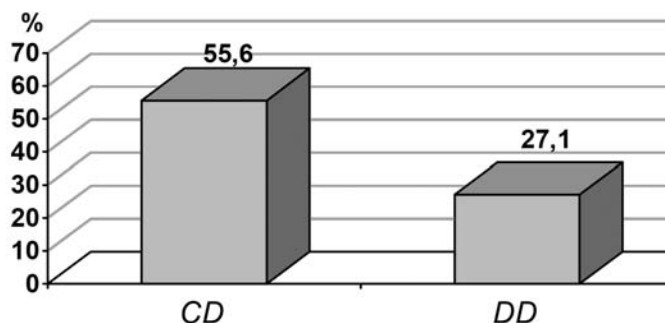

Рис. 1. Частота хворих із генотипами CD і DD із рівнем АлАТ сироватки крові у межах здорових донорів (достовірність між групами $p=0,026$).

Аналіз активності іншого ферменту цитолізу – АсАТ і вмісту загального білірубину сироватки крові у хворих на ХГС встановив тенденцію до їх збільшення у пацієнтів із генотипом DD у порівнянні з особами з генотипом CD, але різниця була статистично недостовірною ($p>0,05$). У хворих із генотипом DD середній рівень АсАТ сироватки крові становив $0,94\pm 0,98$, а з генотипом CD – $0,68\pm 0,51$ ммоль/л×год ($p=0,324$). Рівень загального білірубину сироватки крові у хворих із генотипом DD дорівнював $19,35\pm 9,8$ проти $16,24\pm 14,31$ мкмоль/л у пацієнтів із генотипом CD ($p=0,453$).

Одним із важливих показників тяжкості перебігу, критеріїв підбору терапії та прогнозу її ефективності є стадія розвитку фіброзу печінки до початку лікування. Цей показник аналізували за даними стандартного тесту «FibroMax». У 31 (40,2%) пацієнта із ХГС відсутній фіброз печінки (F_0 за шкалою Metavir), у 38 (49,4%) хворих визначали фіброз різної стадії (F_1 - F_3), у 8 (10,4%) – цироз (F_4).

Результати аналізу асоціації поліморфізму CYP2E1*6 із розвитком фіброзу печінки наведено на рис. 2. Серед 18 хворих із генотипом CD фіброз різної стадії (F_1 - F_3) мали 6 (33,3%) пацієнтів. У 12 (66,7%) фіброз відсутній (F_0). У хворих цієї групи цироз печінки (F_4) не зафіксували.

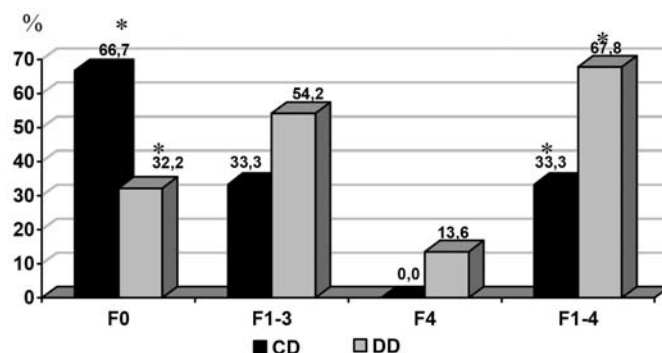

Рис. 2. Частота різних стадій розвитку фіброзу печінки у хворих на ХГС із генотипами CD та DD.

Примітка: * – достовірність між пацієнтами з генотипами CD та DD $p=0,009$.

Серед 59 осіб із генотипом DD у 32 (54,2%) відзначили фіброз печінки від F_1 до F_3 стадії, у 8 (13,6%) – цироз печінки (F_4). Загалом фіброз різної стадії (F_1 - F_4) мали 40 пацієнтів (67,8%). У 19 (32,2%) осіб цієї групи фіброз не діагностували.

Отже, достовірно більша частина хворих на ХГС із генотипом DD мали фіброз різної стадії (F_1 - F_4), ніж із генотипом CD (на 34,5%, $p=0,009$, OR 4,24, 95% CI 1,37–12,93).

Ці дані свідчать про асоціацію генотипу DD за поліморфізмом CYP2E1*6 із тяжчим перебігом ХГС.

Висновки

У результаті дослідження не встановили асоціацію між поліморфізмом CYP2E1*6 і ризиком розвитку ХГС в осіб, які проживають в Одеському регіоні.

Серед хворих на ХГС із генотипом DD за поліморфізмом CYP2E1*6 достовірно більша частина пацієнтів мали підвищену активність АлАТ сироватки крові, ніж із генотипом CD (на 28,5%). При цьому достовірних відмінностей рівнів АсАТ і загального білірубину сироватки крові у групах не зареєстрували.

У пацієнтів із ХГС із генотипом DD на 34,5% частіше відзначали фіброзно-деструктивні зміни у тканині печінки, ніж в осіб із генотипом CD.

У результаті дослідження можна констатувати, що генотип DD гена CYP2E1 (поліморфізм CYP2E1*6) асоційований із тяжчим перебігом хронічного гепатиту С.

Перспективи наступних досліджень. Надалі вивчення потребують патогенетичні механізми цієї асоціації та вплив цього поліморфізму на ефективність лікування ХГС.

Список літератури

1. Блюм Х.Е. Гепатит С: современное состояние проблемы / Х.Е. Блюм // Российский журнал гастроэнтерологии, гепатологии, колопроктологии. – 2005. – Т. 15. – № 1. – С. 20–25.
2. Zhu Y. Antiviral treatment of hepatitis C virus infection and factors affecting efficacy / Y. Zhu, S. Chen // World J Gastroenterol. – 2013. – Vol. 21. – № 19(47). – P. 8963–8973.
3. Efficacy and Tolerability of Peginterferon Alpha Plus Ribavirin in the Routine Daily Treatment of Chronic Hepatitis C Patients in Korea / [S.H. Park, C.K. Park, J.W. Lee et al.] // A Multi-Center, Retrospective Observational Study Gut and Liver. – 2012. – Vol. 6. – № 1. – P. 98–106.
4. Interleukin 28B genetic polymorphisms and viral factors help identify HCV genotype-1 patients who benefit from 24-week pegylated interferon plus ribavirin therapy / [C.H. Liu, C.C. Liang, C.J. Liu et al.] // Antivir Ther. – 2012. – Vol. 17. – № 3. – P. 477–484.

5. Frequencies of genotypes and alleles of the functional SNPs in CYP2C19 and CYP2E1 in mainland Chinese Kazakh, Uygur and Han populations / [S.M. Wang, A.P. Zhu, D. Li et al.] // J. Hum. Genet. – 2009. – Vol. 54. – P. 372–375.

6. Nakajima T. Polymorphism of drug-metabolizing enzymes in relation to individual susceptibility to industrial chemicals / T. Nakajima, T. Aoyama // Ind. Health. – 2000. – Vol. 38. – P. 143–152.

7. Genetic polymorphism of cytochrome P4502E1 in a Swedish population. Relationship to incidence of lung cancer / I. Persson, I. Johansson, H. Bergling // FEBS Lett. – 1993. – Vol. 319. – P. 207–211.

8. Role of CYP2E1 gene polymorphisms association with hepatitis risk in Northeast India / [M. Deka, M. Bose, B. Baruah et al.] // *World J. Gastroenterol.* – 2010. – Vol. 14. – № 16(38). – P. 4800–4808.
  9. Cytochrome P450IIE1 genetic polymorphisms, racial variation, and lung cancer risk / [S. Kato, P.G. Shields, N.E. Caporaso et al.] // *Cancer Res.* – 1992. – Vol. 1. – № 52(23). – P. 6712–6715.
  10. Фогель Ф. Генетика человека : в 3 т. / Ф. Фогель, А. Мотульски. – М. : Мир, 1990. – Т. 2. – 378 с.
- References**
1. Blyum, H. E. (2005) Hepatit C: sovremennoe sostoyanie problemy [Hepatitis C: Present state of research]. *Rossiiskij zhurnal gastroe'nterologii, gepatologii, koloproktologii*; 15(1), 20–25. [in Russian].
  2. Zhu, Y., & Chen, S. (2013) Antiviral treatment of hepatitis C virus infection and factors affecting efficacy. *World J Gastroenterol*, 21(47), 8963–8973. doi: 10.3748/wjg.v19.i47.8963.
  3. Park, S. H., Yang, J. M., Rim, K. S., Hwang, S. G., Kim, J. H., Kim, Y. S., et al. (2012). Efficacy and Tolerability of Peginterferon Alpha Plus Ribavirin in the Routine Daily Treatment of Chronic Hepatitis C Patients in Korea: A Multi-Center, Retrospective Observational Study. *Gut and Liver*, 6(1), 98.
  4. Liu, C. H., Liang, C. C., Liu, C. J., Tseng, T. C., Lin, C. L., Yang, S. S., et al. (2012) Interleukin 28B genetic polymorphisms and viral factors help identify HCV genotype-1 patients who benefit from 24-week pegylated interferon plus ribavirin therapy. *Antivir Ther*; 17(3), 477–484.
  5. Wang, S., Zhu, A., Li, D., Wang, Z., Zhang, P., & Zhang, G. (2009). Frequencies of genotypes and alleles of the functional SNPs in CYP2C19 and CYP2E1 in mainland Chinese Kazakh, Uygur and Han populations. *Journal of Human Genetics*, 54(6), 372–375. doi:10.1038/jhg.2009.41.
  6. Nakajima, T., & Aoyama, T. (2000). Polymorphism of Drug-Metabolizing Enzymes in Relation to Individual Susceptibility to Industrial Chemicals. *Industrial Health*, 38(2), 143–152.
  7. Persson, I., Johansson, I., & Bergling, H. (1993) Genetic polymorphism of cytochrome P4502E1 in a Swedish population. Relationship to incidence of lung cancer. *FEBS Lett*, 319, 207–211. doi:10.1016/0014-5793(93)80547-8.
  8. Deka, M., Bose, M., Baruah, B., Deka, P. et al. (2010) Role of CYP2E1 gene polymorphisms association with hepatitis risk in Northeast India. *World J. Gastroenterol*, 14(38), 4800–4808.
  9. Kato, S., Shields, P. G., Caporaso, N. E., Hoover, R. N., Trump, B. F., Sugimura, H., et al. (1992) Cytochrome P450IIE1 genetic polymorphisms, racial variation, and lung cancer risk. *Cancer Res*, 1(23), 6712–6715.
  10. Fogel', F., & Motul'ski, A. (1990) *Genetika cheloveka* [Human Genetics]. Moscow: Mir. [in Russian].

Відомості про авторів:

Годован В.В., д. мед. н., професор каф. загальної та клінічної фармакології, Одеський національний медичний університет.
Остапчук К.В., аспірант каф. загальної та клінічної фармакології, Одеський національний медичний університет,
E-mail: kkarty@inbox.ru.

Поступила в редакцію 22.04.2014 г.